

ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām darbība Latvijā personu ar invaliditāti skatījumā

leļa Leimane-Veldmeijere,
Biedrības «Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem» «ZELDA» direktore

Panākumi RC ZELDA skatījumā (2010.-2015.)

1. Rīcībspējas institūta reforma (tiesības uz rīcībspēju)

– tika uzsākta 2010. gada aprīlī, kad pulcējās 1. LM darba grupas sēde

- Pagrieziena punkts bija 2010. gada 27. decembra Satversmes tiesas spriedums RC ZELDA klientes lietā – galvenās atziņas: jābūt iespējai noteikt RS ierobežojumus atkarībā no cilvēka spējām; RS ir regulāri jāpārskata.
- Sprieduma rezultātā Latvijai bija jāpārskata vecais regulējums un jāpieņem jauns – atbilstošs Latvijas starptautiskajām saistībām (ANO konvencija, ECTK)
- Jaunais regulējums tika pieņemts ar 1 gadu novēlošanos – 29.09.2012., stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī.

Rīcībspējas reforma

- ▶ Līdz 2011.gada 31.decembrim
  - Pilna rīcībspējas atņemšana
  - Rīcībspējas atjaunošana – ja cilvēks izveselojies
- ▶ No 2012.gada 1.janvāra līdz 31.decembrim
  - Rīcībspējas atņemšana vai ierobežošana nav iespējama
  - Pagaidu aizgādība
- ▶ No 2013.gada 1.janvāra
  - Nākotnes pilnvarojums
  - Pagaidu aizgādība
  - Rīcībspējas ierobežojumi noteiktās jomās, izņemot personiskās nemantiskās tiesības

Rīcībspējas reforma

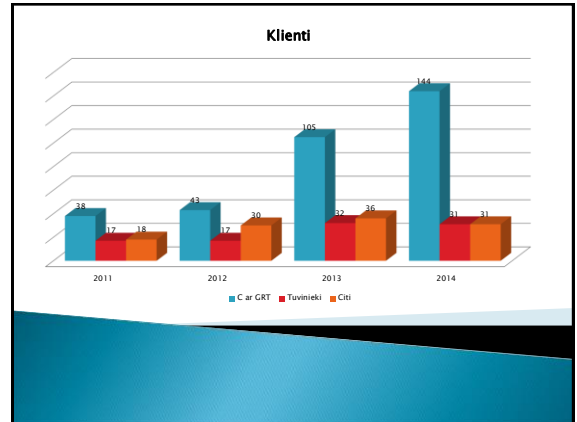
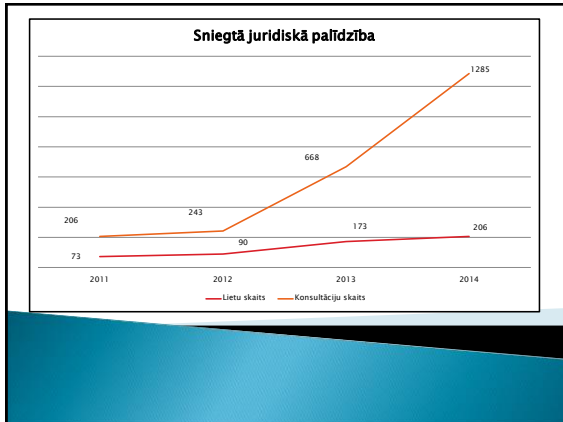
- ▶ ECT lieta Štukaturovs pret Krieviju (nr.44009/05; 27.03.2008.)
  - Personas tiesības rīcībspējas izskatīšanas procesā
  - Tiesības uz brīvību un drošību
- ▶ ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (ratificēta 01.03.2010.)
  - No objekta uz subjektu
  - Ikviens drīkst kļūdīties lēmumu pieņemšanā
  - Tiesības uz pašnoteikšanos
  - Maksimāli jāsauglabā rīcībspēja un jāiesaista lēmumu pieņemšanā
  - Jānošķir likumisko interešu aizsardzība no sociālās aizsardzības
- ▶ Satversmes tiesas 27.12.2010. spriedums lietā nr.2010-38-01
  - Jābūt iespējai noteikt ierobežojumus atkarībā no cilvēka spējām

Plusi un mīnusi

- ▶ **Plusi**
  - Nav iespējama pilna rīcībspēja
  - Likums salīdzinoši elastīgs
  - Personai tiesības piedalīties tiesas sēdē
  - Pieļaujami citi pierādījumi un ekspertīze nav obligāta
  - Objektīvās izmeklēšanas princips
- ▶ **Mīnusi**
  - Rīcībspējas ierobežojums bieži vienīgā, nevis pēdējā iespēja
  - Nav visiem īsti skaidrs, ko ietver personiskās nemantiskās tiesības
  - Netiek pilnībā izmantotas likumā piedāvātās kopīgās un atsevišķās lemtspējas iespējas
  - Nav noteiktas personas ar garīga rakstura traucējumiem tiesības uz brīvo mantu
  - Tiesas process nav "draudzīgs" cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem
  - Likums nepiedāvā pietiekamu alternatīvu klāstu, piemēram, nav atbalsta personas, tiesas izdota pilnvarojuma iespēju.

2. Uzsākta deinstitucionalizācija (tiesības uz dzīvi sabiedrībā)

- ▶ Beidzot panākts reāls solījums, nostiprināts valsts politikas dokumentos – 2013. gada Pamatnostādnēs sociālo pakalpojumu attīstībai un ir apstiprināts DE-i rīcības plāns.
- ▶ Bažas raisa daudzu ieinteresēto pušu lielā pretestība un paustais viedoklis, ka cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem labāk būtu dzīvot institūcijās.

Aktuālākie jautājumi

- 1) **Rīcībspēja** (339 kons.-2014.; 170 kons.-2013.)
- 2) **Tiesības uz dzīvi sabiedrībā** (188 kons. - 2014; 125 kons.-2013.)
- 3) **Tiesības uz taisnīgu tiesu** (140 kons 2014.; 43 kons. - 2013.)
- 4) **Tiesības uz brīvību un drošību** (99 kons. 2014.; 52 kons. - 2013.)
- 5) **Pazemojošas necilvēcīgas izturēšanās vai sodīšanas vai spīdzināšanas aizliegums** (99 kons. 2014.; 15 kons. - 2013.)

Turpmākie izaicinājumi:

Kā nodrošināt, ka īstenojot deinstitutionalizācijas procesu, tiek īstenoti abi konvencijas 19. panta principi:

IZVĒLE un KONTROLE, kuri ļauj cilvēkam pašam:

- izvēlēties kur un ar ko kopā dzīvot;
- kādus atbalsta pakalpojumus saņemt.

Paldies par uzmanību!

Ieva Leimane-Veldmeijere (RC ZELDA direktore) – ieva@zelda.org.lv

Annija Mazapša (RC ZELDA juriste-pētniece) – annija@zelda.org.lv

Santa Skirmante (RC ZELDA juriste-pētniece) – santa@zelda.org.lv

Aleksandra Pavlovska
(RC ZELDA atbalsta persona-sociālā darbiniece)-
aleksandra@zelda.org.lv

Ingūna Krātiņa
(RC ZELDA atbalsta persona-psiholoģe konsultante –
inguna@zelda.org.lv

RC "ZELDA": Mārupes iela 4-31, Rīga, LV – 1002
Tālr: 67442828; www.zelda.org.lv; zelda@zelda.org.lv